

פניני הפרשה

פרשת חיי שרה
כב חשוון תשפ"ה

פנינים בפרשה

ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים: (כג, א).

בספר 'יריעות שלמה' מבאר דבר נחמד, שלפיו נמצא שמניין שנות חייו של אברהם (175) ושל שרה (127) היו שוין. דהנה איתא במדרש 'בן מח שנים הכיר אברהם את בוראו', והנה אמר' בש"ס "גר שנתגייר קטן שנולד דמי", ולפי"ז מתחילים למנות את שנותיו של אברהם רק מגיל מת, שאז נולד מחדש, וכיון שפטרותו הייתה בגיל 175, נמצא שמניין שנותיו הנימנים והנחשבים הם 127 שנים, בדיוק כמניין חיי שרה. ואם תאמר שמא גם שרה הכירה את בוראה רק בגיל מאוחר? התשובה היא שכבר כתב רש"י 'כולם שוין לטובה', שלא היו שנים בחייה שלא הכירה את בוראה, אלא כל שנותיה היו שוין לטובה. ('ילקוט האורים')

פקדית ארבע (כג, ב).

וברש"י: על שם אדם אברהם יצחק ויעקב שנקברו בה, ד"א שנקברו בה ד' אמהות חוה ושרה ורבקה ולאה (ב"ד פרק נ"ח). וקשה למה בחר בשם האמהות יותר מבשם האבות וי"ל שדרש ארבע לשון נקבה וביפה תואר תירץ שהאמהות מתו ונקברו בה לפני האבות ולפיכך נקראת על שמן והביא ראי' שלאה מתה לפני יעקב מזה שלא נאמר בה שירדה למצרים ותימה בעיני שהוצרך לזה שהרי מפורש אמר יעקב ושמה קברתי את לאה (בראשית מ"ט). (אזנים לתורה)

ואברהם זקן בא בימים ויהוה ברח אֶת אַבְרָהָם בְּכַל: (כד, א)

יש לפרש מהי הכוונה 'בכל', ע"פ מה שאמרו חז"ל (קדושין לב:): "אין זקן אלא מי שקנה חכמה", ועוד אמרו (גדרים מא). "במערבא אמרי: דדא קני מה חסר, דא לא קני, מה קני? (מי שקנה חכמת התורה, לא חסר לו כלום, מי שלא קנה תורה, מה כן קנה? כלום!) וממילא, כיון שהתורה כותבת על אברהם שהיה 'זקן' - שקנה חכמת התורה, נמצא ש"וה' ברח את אברהם בכל", שלא חסר לו מאומה! (ומתוק האור בשם גן רווה)

ויהוה ברח אֶת אַבְרָהָם בְּכַל: (כד, א)

פעם אחת בחוה"מ סוכות שאל הגר"א מוילנא זצ"ל את תלמידיו: 'מנין שקיים אברהם אבינו מצוות סוכה? ולא היה מתלמידיו שידע להשיב. נענה הגר"א ואמר שהמקור לזה הוא במדרש, שם כתי' 'וה' ברח את אברהם בכל' - זו סוכה.'

אמנם כמובן השאלה מתבקשת היכן מרומז כאן סוכה? אלא ביאר הגר"א, תיבת 'בכל' היא ר"ת של המילים הראשונות בפסוקים המדברים ממצוות סוכה, 'ב'סוכות תשבו שבעת ימים, כ'ל האזרח בישראל ישבו בסוכות, ל'מען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבת את בני'. (דברי אליהו)

וַיֹּאמֶר הַגְּמִיאֲנִי נָא מַעֲט מִיָּם... וְתֹאמַר שְׂתָה אֲדֹנָי. (כד, ז-יח).

אליעזר ביקש ממנה 'הגמיאני', והיא ענתה לו "שתה אדוני", מה פשר שינוי הלשון הזה? אלא, "גמיאנה" היא בבת אחת, בלגימה אחת, ללא הפסק, ואילו "שתיה" היא עם הפסק, בנחת, בכמה לגימות. אליעזר רצה לבחון אותה בפן נוסף, לא רק אם היא תסכים לשאוב לו מים, אלא האם תתן לו לשתות בנחת או שמא תלחץ אותו לשתות מהר שלא לעכב אותה, ולכן בפנותו אליה הדגיש אליעזר 'הגמיאני נא' - אשתה אותם בלגימה אחת ולא אעכב אותך, ורצה לראות איך רבקה תגיב לו, ואכן, היא עמדה במבחן, ואמרה לו "שתה אדוני", תשתה בנחת, בלי לחץ. (ומתוק האור)

וְתֹאמַר שְׂתָה אֲדֹנָי וגו' וְתֹאמַר גַּם לְגַמְלִיךָ וגו' (כ"ד י"ח, י"ט)

איתא בגמרא ברכות (מ' א') אסור לאדם שיאכל קודם שיתן מאכל לבהמתו שנאמר ונתתי עשב בשדך לבהמתך והדר ואכלת ושבעת. (ונחלקו הפוסקים אם הוי דין דאורייתא או דרבנן).

ויש לדון בהאי דינא: דהנה בספר חסידים (סי' תקל"א) הקשה מהא דרבקה דאמרה קודם 'שתה אדוני' ורק אחר כך 'גם לגמליך אשקה', חזינן דהקדימה אליעזר לפני הבהמות, ותירץ דהגמרא בברכות איירי דוקא לענין אכילה, אבל לענין שתיה מקדימין האדם (ומובאים דבריו במגן אברהם סי' קס"ו סקי"ח).

סיפור לשלחן שבת

יעקב א. לוטטיגמן

את המעשה הבא שמענו מפיו של הגאון רבי משה פריד שליט"א, בעל שו"ת 'וישמע משה', ועורכו של גיליון 'וישמע משה' שיצא שמעו הטוב מקצה העולם ועד קצהו. זכה הגר"מ פריד שליט"א, לחיבה יתירה ומיוחדת במינה אצל מרן פוסק הדור רבינו הגריש אלישיב זצ"ל, ובמשך שנים היה מגיע לביתו יום יום לשוחח עמו בסוגיות שונות, ולהציג בפניו שאלות מעניינות בהלכה, ומרן זצ"ל היה מייקר מאוד. וכך מספר לנו הגר"מ פריד שליט"א, על 'שיעור מוסר' מיוחד במינו ששקבל באופן אישי ממרן הגרי"ש אלישיב, לפנות בוקר של ראש השנה של שנת תשע"ט, שיעור שכדאי לכל אחד ללמוד וגם להפנים אותו:

"במשך השנים השתוקקתי מאוד להתברך מפיו של מרן זצ"ל בברכת 'שנה טובה' לביל ראש השנה, אבל לא זכיתי לכך משום שכחסידי בעלזא אני מתפלל מדי שנה בצלו של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א מבעלזא, ועד שמסתיימת התפילה אצלנו, ממהרים לסעוד את סעודת החג, ומיד לאחר מכן מתחיל ה'טיש' של הרבי שמסתיים בשעות הקטנות של הלילה, כשהרב אלישיב כבר קם משנתו הקצרה לעבודת היום של ראש השנה", מספר הרב פריד.

"אמנם יכולתי להגיע למרן בזמן ההפסקה בצהריים, אבל המנהג הוא שמברכים בברכת 'תיכתב ותיחתם לאלתר לחיים טובים', רק לביל ראש השנה וביום כבר מאחלים 'אמר חתימה טובה'.

"בשנת תשע"ט, כשמרן כבר היה בן 99, נפל בדעתי רעיון נפלא... אני אלך להתברך מפי הרב אלישיב אחרי שמסתיים ה'טיש' בבעלזא. הרי כשהטיש מסתיים, מרן כבר קם, ואם כן אוכל לבקש ממנו שיברכני בברכת שנה טובה כתיבה וחתימה טובה לפני שאלך לישן...

"ואכן, התפללתי בבעלזא ולאחר מכן הסתופפתי בצלו של הרבי שליט"א ב'טיש', כשלאחר מכן, בערך בשעה 3:00 לפנות בוקר. הייתי עייף מאוד כמובן, אחרי כל ההכנות של ערב יום טוב, והתפילה הממושכת והסעודה והטיש, העייפות היתה גדולה מאוד, אבל החלטתי שאני לא מוותר ועומד בהחלטתי מערב יום טוב להגיע למרן לביל ראש השנה. ואכן יצאתי להליכה מקריית בעלזא לכיוון הבית המפורסם שברח' חנן בשכונת מאה שערים, מרחק הליכה לא קטן.

"הגעתי לבית מרן, ונכנסתי פנימה. הרב אלישיב זצ"ל היה שקוע בלימודו בכזה גישמאק נפלא, אשרי עין ראתה. הפנים שלו זרחו באור של יום טוב, הוא היה שקוע בגמרא, והאיר את החדר, ממש האיר! חיך מיוחד שכן על פניו כשלמד בכזאת מתיקות.

"כשהבחין בי מרן הוא נבהל ברגע הראשון, ושאל אותי מה מעשי אצלו בכזאת שעה. אמרתי לו מיד שהכל כשורה ב"ה ואל אירע שום דבר חריג, אבל הגעתי הנה כי עז רצוני להתברך מפיו בברכת 'שנה טובה'. אמרתי לו שאמנם אצלו כבר בוקר, אבל אצלי עוד לילה ולכן אני יכול להתברך בברכת כתיבת וחתימה טובה שהרי טרם האיר השחר.

"אחרי שיברכני החווה מרן על הגמרא שהיתה פתוחה לפניו ואמר לי בהאי לישנא: "אנפאנגען דעם יאהר מיט התחדשות" - להתחיל את השנה עם התחדשות, וכוונתו היתה על עצמו שהוא לומד עכשיו עם הרגשה של התחדשות.

"יצאתי משם והרגשתי שקיבלתי פה שיעור מוסר שלא אשכח כל ימי חיי. יושב לו יהודי בן 99! לא בן 70, לא בן 80 ואפילו לא בן 90, הוא בן 99 אחד האנשים הכי זקנים בעולם, הוא הגיע לפסגת הפסגות, מנהיג הדור רבנא דעמיה מדברנא דאומתיה, הקברניט שמנווט את כל עולם התורה, והוא מתחיל ללמוד עם התחדשות, יש לו מושגים של בחור בן 14 כביכול. כמובן שההשגות שלו היו אחרות לחלוטין ואין לנו אחיזה בהן, אבל בהתחדשות הוא היה ממש כמו בחור צעיר.

ומה נענה אנן אבתריה? אפשר לראות אברכים בגיל 25 שמרגשים שהם כבר זקנים וכבר אבדה תוחתם חלילה וחלילה. מי מדבר על אנשים בגיל 50 או 60, כבר נראים כמו סחבה משומשת... יהודי בן 99! הוא מתחיל את השנה בהתחדשות."

"מבהיל על הרעיון."! (דרשו)

לאור הפרשה

פנינים, סיפורים, ולקחי מוסר לחיים, ע"פ פרשת השבוע

ארטיק שוקולד או מכונית מרצדס

ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים שני חיי שרה: ותמת שרה וגו'.

והשאלה ידועה, מדוע קוראים לפרשה הזו פרשת חיי שרה והלא היה צריך לקרוא לה פרשת מיתת שרה שהרי מיד בתחילת הפרשה מתה שרה? וכמו שאדם רואה ספר להבדיל שכתוב עליו פרשת חיי של פלוני והוא קונה אותו, וכשמגיע לביתו הוא רואה שבשתי שורות הראשונות כתוב על הפלוני כבר שהוא מת, וכל הספר מדבר על מישהו אחר ודאי שהוא יחזיר את הספר למוכר הספרים.

אלא כאן מלמדת אותנו התורה מה זה מושג של חיים שכל זמן שהאדם בעולם הזה הוא עוד לא נקרא חי ורק לאחר מיתתו הוא באמת מתחיל לחיות, כדאיתא במשנה באבות (פ"ד מכ"ט) הילודים למות והמתים לחיות, שהרי בעולם הזה כבר אמר שלמה המלך שהיה לו את כל טוב העולם הזה ואעפ"כ אמר "הבל הבלים אמר קהלת הבל הבלים הכל הבל" (מגילת קהלת פ"א פ"ב).

ממילא רק לאחר שהאדם יוצא מהעולם הזה לעולם הבא, ששם הנאות הן לאין ספור כמו שאמרו במשנה באבות (אבות פ"ד י"ז): יפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה והסבירו המפרשים שגם אם תיקח את כל הנאות ביחד ותיתן את כולם לאדם אחד והוא יחיה לאורך זמן של כל העולם הזה, דהיינו שש אלף שנה, הוא לא יגיע לשעה אחת מה שאדם נהנה בעולם הבא. אלא שאנחנו גשמיים ולא מבינים איזה הנאות יכולות להיות שם: למה הדבר דומה? לתינוק בגיל ארבע שאומרים לו מה אתה רוצה ארטיק שוקולד או מכונית מרצדס שלך פרטי? ודאי שכל תינוק שאינו מבין מה זה מכונית מרצדס פרטית ומבין רק מה זה ארטיק שוקולד ירצה את הארטיק שוקולד כי שכלו מצומצם ואלו הנאות שהוא מבין. וכך אנחנו לא מבינים איזה הנאות יש בעולם האמת אנו מבינים רק מה זה ארטיקים וגלידות וכסף וזהב. (ובחזרת בחיים)

הזי דן את חברך לכף זכות

פנינים, הלכות, על עניין לדון לכף זכות

התיקון של חברך - כל אדם ואדם והתיקון שהשם יתברך קבע לו, כל אדם היצר הרע שלו חזק בדברים אחרים, לפעמים אתה דן את חברך בדבר שאתה תמהה איך יתכן לעשות מעשה שכזה, תמיהתך נובעת מחוסר היכרותך עם יצר הרע של חברך, יתכן שיש לו יצר הרע גדול כל כך בדבר מסוים (כמו שמצאנו בתורה ביהודה ותמר שהמלאך של התאוה כפה אותו לאותו מעשה), ויתכן אפילו שלמרות העבירה שעשה הוא נמצא בשלבי עליה שהתאמץ מאוד לכבוש את יצרו, והמעט שראית שנשכל בו הוא שיפור גדול בשבילו, ויתכן שבדברים אחרים אתה גרוע מחברך, תתבונן וכמעט תמיד תמצא .

היכן גדל חברך - האחד זכה לגדול במחיצתם של גדולי תורה או על כל פנים אנשים יראי שמים, השני גדל בחברה רעה, והשלישי בחברה רעה במיוחד, אדם נולד שלא ברצונו במקום זה או אחר, הוא מושפע הרבה מסביבתו הטובה או הרעה, לפעמים גדל בבית ששם דברו רק בצעקות, או שלא היו זהירים בממון או בכבוד הזולת, ומעולם לא ראה דוגמא אחרת, יתכן שכעת יודע את האמת ומבין מהי הדרך הטובה, אבל קשה מאוד לשנות הרגלים, יתכן שבאופן יחסי למצבו המקורי הוא נחשב צדיק גדול, ואילו השני שגדל בין גדולי ישראל ומתנהג בדרך ארץ - נחות בהרבה ממנו שלא טרח כלל להשתפר.

מנהגים וסגנון חיים שונה - בין עדה לעדה, ובין קהילה לקהילה, ואפילו בין דור לדור, ישנם הבדלים במנהגים, בסגנון החיים, בדפוסי ההתנהגות ובגינוני הנמוס, הדבר מתבטא בכל מיני אופנים, למשל בצורת העמידה, צורת הדיבור, צורת האכילה, צורת התפילה, ישנן מקומות בהם נוהגים שלא להקפיד אחד על השני בדברים מסויימים בעוד שבמקומות אחרים מקפידים מאוד, ישנם דברים המעליבים מאוד בני עדות מסויימות בעוד שבני עדות אחרות לא מתייחסים לזה כלל, ועוד דברים, חוסר הכרת המנהגים של חברך יכולים לגרום לך לפרש בצורה לא נכונה את התנהגותו ולדונו בטעות לכף חובה, ולכן אל תמהר לדונו לכף חובה. (מדריך מעשי כיצד לדון לכף זכות)

לע"נ ר' דב ב"ר שמואל ז"ל ולע"נ הגה"צ ר' אברהם ב"ר חיים שאול זצ"ל

והנה איתא בקרא בפרשת נח 'והיה לך ולהם לאכלה', ותיקשי הא בהמה קודמת לאדם, ובחי' מהר"ל דיסקין (עה"ת בשם הגאון ר' יצחק ירוחם דיסקין זצ"ל) ביאר דיש ליישב דדינא דהגמרא בברכות הוי רק בגוונא דאית ליה קנין הגוף בהבהמה, אך לא בשומר או ברועה, ולפי זה מיושב שפיר דהרי נח לא קנה הבעלי חיים ומשום הכי לא היה צריך להקדים הבהמות.

אמנם, להאי חידושי תיקשי מהי קושיית הספר חסידים, הא הבהמות לא היו שייכות לרבקה, ואין לומר דהקושיה על אליעזר היאך שנתה מקודם, דהא גם כן לא היו בהמות של אליעזר, וצ"ע. (פרורים משלחן רבינו - הגר"א גניחובסקי זצ"ל)

ושני צמידים על ידיה (כד, כב) וברש"י: "רמז לשני לוחות (הברית)".

מה עניין הלוחות לכאן? אלא בגמ' מקשינן (ברכות יז). "נשים במאי קא זכיין בעוה"ב?" ומבאר שם הגמ' שזכות על סיועם לבעלם ובניהם ללמוד תורה. ודבר זה נתכווין אליעזר לרמז לרבקה בעת שהעניק לה את שני הצמידים, לרמזה, שאם ברצונה לזכות בחיי עוה"ב, שתסייע בלימוד התורה של בעלה ובניה. (ומתוק האור בשם מאמר מרדכי)

והכל להשקתו ותאמר גם לגמליך אשאב (כד, ט)

מדוע רבקה הציעה להשקות את הגמלים רק לאחר שאליעזר סיים לשתות, ולא החלה בהשקאת הגמלים תוך כדי שאליעזר שותה?

אלא, ההלכה היא ש"אין משיחין בשעת הסעודה", ואין הכוונה רק שלאדם עצמו שאוכל אסור לדבר, אלא לכל אדם יש איסור לשוחח עם אדם האוכל, מחשש שמחמת השיחה הלה יחנך ח"ו. ומפני הלכה זו המתינה רבקה עד שאליעזר סיים לשתות (דשתייה ואכילה חד הם לעניין הלכה דאין משיחין בשעת סעודה) ורק אז דיברה עימו שהיא תשקה גם את הגמלים. (ומתוק האור בשם רמת שמואל)

ויאמר בוא ברוך יהוה (כד, לא).

רש"י מבאר שבעצם אליעזר היה מקולל וארור, היות שהיה עבד (וזאת מחמת קללת נח לבנו חם 'ארור כנען עבד עבדים יהיה לאחיו'), וכאשר לבן אמר לו 'בוא ברוך ה', הוציא לבן את אליעזר מכלל ארור לכלל ברוך. ויש להבין מה היה הצורך בזה. אלא, משום שלבן חשב שהצמידים ושאר התכשיטים שאליעזר הביא לרבקה הם בתורת קדושין, ולבן ידע שלפי ההלכה עבד אינו יכול להיות שליח לקדש אשה, ולכן הוציאו לבן מארור לברוך, ואז יכול לקדש. אולם לפי האמת אליעזר כלל לא הביא את התכשיטים בתורת קדושין אלא מתנה בעלמא, ולכן אמר לו אליעזר 'עבד אברהם אנוכי, כלו', אין כאן שום בעיה הלכתית גם אם אשאר כעבד - שהוא ארור. (רבי יונתן אייבשיץ, תפארת יונתן)

ואבא היום אל העין (כד, מב).

ודרשו חז"ל: "היום" - היום יצאתי והיום באתי, מכאן שקפצה לאליעזר הדרך (הוא יצא מבאר שבע, שהיא בדרומה של א"י, והגיע באותו יום לארם נהרים שנמצאת בצפונה של א"י). וצ"ב מה היה הצורך בקפיצת הדרך?

אלא, העניין יובן ע"פ שני מאמרי חז"ל. א. אמרו חז"ל שרבקה הייתה בת שלש באותו זמן, ולפי"ז מדאורייתא לא היה שייך לקדש את רבקה ליצחק, כי אין קדושין תופסים בקטנה, ורק מדרבנן אפשר אם אביה מקבל את כסף הקדושין. ב. אמרו חז"ל (הובא ברש"י) שבתואל אבי רבקה מת באותו יום שאליעזר בא לביתם.

וממילא, אם לא הייתה לאליעזר קפיצת הדרך, היה אליעזר בא אל בית רבקה רק למחרת, לאחר שאביה כבר מת! ואז לא היה אפשר לקדש את רבקה ולהשיאה ליצחק כלל וכלל, אף לא מדרבנן! לכך הקפיץ לו הקב"ה את הדרך, והספיק לבוא באותו יום שמת בתואל, ובא קודם שמת, ונתן לו את כסף קידושיה של רבקה! הפלא ופלא! (רבי יונתן אייבשיץ - תפארת יונתן)

תולדות חייו של אברהם אבינו ע"ה

נולד לתרח, באור כשדים. בן ג' שנים הכיר את בוראו, ויש אומרים בן מוח שנים. גר באור כשדים, שם נשא את שרה, שרה עקרה. הם גיירו אנשים רבים וקירבו תחת כנפי השכינה. בגיל 75 יצא עם שרה ע"פ ציווי ה' מחרן לארץ ישראל. בן 85 נשא את הגר שפחת שרה, וממנה נולד לו ישמעאל. בן 99 נצטווה מהקב"ה לקיים ברית-מילה. באותם ימים נתבשר שיוולד לו בן. בן 100 שנה, ושרה בת 99, נולד להם יצחק. בן 137 ציווה הש"ת לעקוד את יצחק. בזמן העקידה נפטרה שרה, בת 127 (נמצא שאברהם היה גדול משרה ב-10 שנים). בן 175 נפטר לבית עולמו זקן ושבע ימים.